

טיהרא עילאה

פתיחה

מדת החסד אמנם חפצה היא להצדיק את הברואים כולם, אבל מאחר שכבר הינם ונבראו, ראוי להמשיכם חסד. אבל אין לה זה הטהור להעמיד רז העולם על המחשבה הקדומה, לפאר את העולם בהמלכתה של נשמתן של צדיקים, גדרה יושבי נטעים, אשר עם המלך ישבו במלאכתו קודם שנברא העולם.¹

המושג 'טהור' איננו הניגוד של 'טמא', אולי יש לו יחס לטומאה וטהרה בתור שורש, אבל הטהור עצמו כלל לא נמצא במקום שיש בו רע. בספרי קבלה הוא מקום שמכונה 'טיהרא עילאה', הוא קשור לכך שיש בני אדם, ולבני אדם יש מקום נבדל מהקב"ה. כיוון שהם נבדלים, יש להם צורך בעבודה של טהרה וזיכוך, אבל הטהרה והזיכוך באים רק בתור שלב שני לטהור. הטהור הוא הנקודה היסודית – שהקב"ה נותן מקום למציאות – ואז בני אדם יכולים ליצור ולהיות דומים לקב"ה. אבל מכיוון שזה מקום נבדל, הם יכולים גם להיכשל. זה מקום שמכיל מורכבות וסיבוכים. אבל עם כל הסיבוך והנבדלות שבו, הוא מקום אצילי. האצילות שבו תבוא לידי ביטוי במחשבה ובעמל של בתי המדרש, והביטויים שמבטאים אותה הם סגולה וכהונה.²

המקום בו עיקר הנבדלות בין היוצר (הקב"ה) לבין היצירה (בני אדם), נקרא עולם היצירה. עולם היצירה בפני עצמו איננו אצילי, אבל כאשר הוא נמצא במרחב אצילי, ניתן לראות בו אצילות. זו המשמעות של המושג טיהרא, כמו אור של צהרים ללא הנוכחות של השמש עצמה. התופעה מותירה רושם ניכר. ניתן לפגוש את הרושם של האצילות בבתי המדרש – באופי של תלמיד חכם שיכול לחבר בדעת שלו, את השכל, הרגש והרצון יחדיו. לחיבור בין השכל, הרגש והרצון, הרב קורא 'הרגשת הגיון הלב'.³ 'הרגשת הגיון הלב' היא גרעין של ערגה וגעגוע, נקודה אצילית שנמצאת באדם אותה לא ניתן לקלקל. היא גם נקודה של חופש שיש באדם, ממנה בא כושר השיפוט שלו.

מכוח נקודת החופש הזו שיש באדם, אנו יכולים לבוא בטענה לרשע על שהוא רשע, מכיוון שתמיד הוא יכול להשתחרר, והוא לא יכול לבוא ולטעון, מה אעשה שאני רשע.⁴ אמנם לא

¹ עין איה שבת, פרק תשיעי, קלו.

² יתבאר בהמשך.

³ עולת ראייה ב, עמ' ס, 'יהיו לרצון'. ועיין מוסר אביך א,א.

⁴ עיין בסוגית 'רשעים יצר הרע שופטם' – עין איה ברכות, פרק תשיעי, רכא.

בבת אחת הוא יוכל להשתחרר, הוא צריך לעבור תהליך. אבל הנקודה הראשונה היא נקודה אצילית – שהאדם מחליט שהוא דומה לקב"ה. אחרי ההחלטה הזו יש תהליך שהאדם עובר. הנקודה הזו לא תהפוך אותו לחסר נגיעים, להיפך היא אפילו נותנת תוקף לכך שהוא נגוע, כיוון שהיא נותנת תוקף לקיום שלו וממילא גם לכל המחלות שלו. אבל היא נותנת לו גם את היכולת לצאת, מכיוון שמתברר שגם המחלות האלו הן חלק מהמלכות של הקב"ה, הן ביטוי שלו, ממילא ניתן להחזיר אותן למקורן.

נסכם: הטוהר הוא מקום שמורגשת בו נוכחות אלוקית, אבל הקב"ה עצמו לא נמצא שם, הוא מפנה מקום. המלך שמתגלה בראש השנה קשור למקומות האלו: הוא נותן מקום, אבל מאוד נוכח. ראש השנה הוא מין חלוקת גורל בין הקב"ה לאדם ובין האדם לקב"ה. זהו יום שהקב"ה מולך, אז הכל טהור והכל מקורי. וזה לא אומר שהכל חלש רפוי וחסר משמעות, להיפך הכל מלא חיים, עוז וכוח. בראש השנה האדם מתמלא תוקף וקיום. **הקב"ה הוא מחויב המציאות, כשהוא נותן חופש לאדם אז המחויבות שלו נוכחת בחופש.**⁵

גורל

כל ההסבר שלנו על הטוהר קשור למושג 'הכרח' ו'גורל'. אלו מקומות בהם האדם נפעל מהרצון האלוקי. אחת הדוגמאות למושג גורל היא כאשר דוד ויהונתן נותנים סימן על ידי יריית החיצים. כשהם הטילו גורל, הם רצו לשמוע מה הקב"ה אומר, ולא את מה שהם חושבים.⁶

תיאור כזה יכול להתפרש כעולם טוטליטרי, שנוטל מהאדם את המשמעות שלו – אין עוד מלבדו שמייצר חיילים נטולי חופש ועצמיות. כיוון שיש רק את הרצון האלוקי ולא את האדם.

אבל הגורל יכול להיות תיאור של הרושם שנותר כשמחויב המציאות נותן מקום בתוכו. בהסבר הזה הקב"ה רוצה שיהיה עולם נבדל, ממילא יש שכל יוצר, אנשים בעלי כוח ויכולת, בעלי חופש וזכות. הגורל הוא לקיחת האחריות במובן מאוד עמוק, כמו שותפות. הוא מבטא את החופש שיש באדם, זהו חופש שנוכחת בו המחויבות האלוקית. ואז בניגוד לחיילים שרועדים מפחד כשרואים את הסמל שלהם, כאן מתואר חייל ביחידת עלית, אין דיסטנס ואין מרחק, כולם שותפים באחריות להצלחה.

⁵ עיין אורות הקודש ג, עמ' כו-כו.

⁶ עיין בספרו של הרב יונתן בלס 'מנופת צוף', חלק שני, עמ' 503. עיין 'שחיטת יצר הרע ח' עמ' 4.

גם את התיאור של החיילים הצייתנים ניתן לתאר בצורה מופלאה. הרב קרליבך מספר על התפילה של חסיד קוצק: באחת העיירות, ישב יהודי למדן ולו תפילין מהודרות, עליהן הוא שמר ביחוד שלא להרהר בהן הרהורים בטלים. זמן קצר לפני שקיעה התפרץ יהודי חסידי לבית הכנסת ומיד ניגש אליו בעזות וביקש להניח את התפילין שלו, כיוון שטרם התפלל היום. צר היה לו לתת את התפילין שהיו כל כך יקרות לליבו, ליהודי ריקן זה, אבל יהודי צריך להתפלל. מסר לו אותם בכאב והזהירו שאלו תפילין מיוחדות, ושיזהר להתכוון בהן. הניח הלה את התפילין, פנה להביט בחלון, ורק אחרי שהות ממשוכת פנה לתפילתו. עמד אצל ארון הקודש דקות ספורות וכבר סיים את תפילתו. בעל התפילין כבר לא יכול היה להתאפק, קפץ וחטף את תפיליו. מיד הרגיש את הטלית, שהיא כולה רטובה מדמעות. התבייש מאוד במחשבותיו, ואחרי שהתחנן לחסיד שיגלה לו את סוד תפילתו, לקח אותו החסיד לחלון והראה לו מחלקה של חיילים שצועדת וממלאת בצייתנות מלאה אחר הפקודות. אמר לו, תראה כיצד כולם מצייתים לסמל, תתאר לך שיבוא הקצין, כולם ירעדו, וכשיבוא הקיסר, הכל יהיה חיל ורעדה; כך חשבתי איך ראוי שאנחנו נפגש עם הקב"ה). זה יכול להיות סוג אחר של ראש השנה אך אצל הרב ראש השנה הוא שונה.

ראש השנה של הרב הוא כמו שהסברנו את הטוהר, שהקב"ה נותן מקום למלכות ולממלכה. זה מקום שבו הקב"ה מכיל את הכל, המקום הזה נותן תוקף והכרחיות מוחלטת למציאות. למרות שהמציאות מופיעה בצורה חופשית לגמרי – בתוך ההכרח נמצא החופש.

פאר

להעמיד רז העולם על המחשבה הקדומה, [כלומר] לפאר את העולם בהמלכתה של נשמתן של צדיקים.

הקב"ה ברא את העולם לרשעים גמורים ולצדיקים גמורים⁷. הוא לא ברא את העולם לאנשים בינוניים שמתנדנדים כמו קנה, הוא ברא אותו לגיבורים שיש להם חופש ויש להם רצון. זו המשמעות של 'לפאר את העולם בהמלכתה של נשמתן של צדיקים', המלכות של הקב"ה יוצרת דמויות חופשיות ולא מלכות של קוזקים שנכנעים ורועדים מהקיסר.

הצדיקים האלו ישבו עם המלך קודם שנברא העולם. הם עצמם לא היו קיימים, אבל הקב"ה חשב עליהם, הוא חשב על אנשים צדיקים שהוא יכול לתת להם את היצירה שלו שיהיו שותפים פעילים בה. דמויות שלא מתנדנדות כמו עלה נידף, אלא דמויות מלאות בעוז.

⁷ עין איה ברכות, פרק תשיעי, רכד.

צדיקים

הסוגיה של הצדיקים היא סוגיה מעניינת מאוד, יש מקומות שהרב מדבר נגד הצדיקים⁸, בגלל שהם מחליפים את המבט של כנסת ישראל; ויש מקומות שהוא כותב שצריך להידבק בצדיקים⁹. ובמקום אחד הוא כותב שאין צדיק כמו כנסת ישראל – צריך להיות שיריים לגבי כנסת ישראל¹⁰. 'שיריים לכנסת ישראל' הכוונה להיות את העולם כמו שעכשיו תיארונו, כנסת ישראל חיה את העולם כמו שותפה לקב"ה, היא מגלה אותו.

תורת הצדיק איננה סוגיה רק של החסידות, כולם מדברים עליה, גם הליטאים. הצדיק מבטא את המחשבות שקדמו לעולם. הוא בהחלט דמות מופת שכדאי להיות קשור אליה. ההבדל הוא שאצל החסידות האוצר שייך לצדיק, רק הוא קשור לזה ויתר האנשים בטלים אליו.¹¹ אצל הרב ובעל הלשם, האוצר שייך לכולם, לכנסת ישראל, והצדיק הוא זה שמבטא אותו ומוציא אותו לפועל.¹²

אפשר לומר שהמעלה של הצדיק איננה בלעדית, אלא בכך שהוא בחר בטוב ומימש את היכולת שלו, הוא כבר לא בינוני שמתנדנד. כך הרב מסביר בסוגיה על השאלה מי גדול יותר, צדיק, או בעל תשובה? רבי אבהו אומר שבעל תשובה יותר גדול. ורבי יוחנן אומר שצדיק יותר גדול, אבל לא צדיק מעיקרא, אלא צדיק גמור.¹³ אלו שני בחינות שונות, צדיק מעיקרא הוא אדם שיש לו מבחינה סגולית משהו עליון, הוא גדל בבית ענק, אז הוא ענק, ממילא הוא לא חוטא. צדיק גמור, הוא אדם שיש לו רצון חופשי עז שאיתו הוא בוחר את הטוב. כמו בסוגיה שהעולם נברא לצדיקים גמורים, הוא יכול להיות אדם שהתחיל בתור רשע גמור, אבל היה לו את הכוח לקחת את הכל וליצור משהו חדש. הוא יותר גדול מבעל תשובה, בעל תשובה הוא דמות מתנדנדת – נופל וקם.

מנגד יש מקום שהוא מתאר בצורה מאוד חריפה את היחס לצדיק, הוא אומר שאדם צריך להיות כמו עבד לצדיק – ביטול מוחלט.¹⁴ בעבודתו לצדיק יש משהו עליון מאוד, שבעצם אין לאדם שום אמירה מול הצדיק. המובן החיובי הוא, שבאיזשהו שלב נמאס לאדם להגיד את כל השטריות ואת כל הסברות שלו, הגיע הזמן שרק האמת תאמר.

⁸ אורות ישראל, פרק ג, ג.

⁹ אורות התחיה, פרק יז.

¹⁰ אורת ישראל, פרק ט, ה. אורות התחיה, כד.

¹¹ ליקוטי מוהר"ן תנינא, א.

¹² אורות הקודש א, עמ' קיט-קכ.

¹³ עין איה ברכות, פרק חמישי, קיח.

¹⁴ עין איה ברכות, פרק שישי, מב.

כי זה כל האדם

אחד המקורות המעניינים בסוגיית הצדיק, קשור לכך שרשב"י אומר לרבי אלעזר בנו, 'די לעולם אני ואתה'¹⁵. כלומר הקיום של העולם הוא בשביל הצדיקים. (הרצי"ה מספר שגם אביו אמר לו את המשפט הזה). הרב מסביר זאת באריכות במקום אחר, על הפסוק 'כי זה כל האדם' (קהלת יב, ג).¹⁶ הגמרא מביאה שלוש הסברים: 'כל העולם לא נברא אלא בשביל זה', 'שקול זה כנגד כל העולם כולו', 'לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה'. זו סוגיה ארוכה ונפלאה.

הרב בסוגיה זו מסביר מצד אחד את המעלה של הצדיק, שכל העולם לא נברא אלא בשבילו; ומצד שני את זה שהאוצר שייך לכולם והצדיק הוא רק ערב. הוא פותח בשאלת הרמב"ם¹⁷ בדבר תכלית המציאות. הרמב"ם אומר שלא יכול להיות שהקב"ה ברא את העולם רק בשביל כמה צדיקים. ההסברה שהעולם נברא בשביל כמה צדיקים, מניחה שאת כל יתר הדמויות שבעולם צריך בשביל הסטטיסטיקה. כלומר כדי שיצא צדיק, הוא צריך הרבה דמויות מסביבו, שיהיה לו עם מי לדבר ולהתחכך, וכך הוא צומח להיות צדיק. אמנם נכון שלא ניתן לעשות שום דבר בלי סטטיסטיים, אבל זו תשובה רק כשדנים על העולם לאחר שהוא נברא, אבל למה לכתחילה הקב"ה צריך לברוא עולם בו הצדיק זקוק להרבה סטטיסטיים? מספיק היה צדיק. ממילא הרמב"ם גוזר שתכלית המציאות איננה מהות עליונה אחת (הצדיק), אלא ישנה תכלית פרטית בכל נברא.

אצל הרב יש צדיק. אם כן למה צריך את כל היצירות הטפלות, מספיק רשב"י ורבי אלעזר? זו השאלה הראשונה שצריך לשאול כשמדברים על הסוגיה של הצדיק. הקב"ה היה יכול למצוא שיטה אחרת להפיג את השעמום של הצדיק, ולא היה צריך לברוא יצירות טפלות.

ראש השנה נותן תשובה. ראש השנה הוא החג שבו הקב"ה רצה לבנות אנשים שיהיו דומים לו – דומים בגודל וביכולת ליצור, לחשוב ולהגות. ממילא כולם יכולים וצריכים להיות צדיקים. אבל מכיוון שיש להם יכולת, הם יכולים גם לחטוא.

ובכל זאת, מה עם כל אלו שאינם צדיקים? התשובה קשורה לסוגיית הכהונה בעם ישראל¹⁸. הכהונה שומרת על המקוריות האצילית, היא שומרת על הטהרה. אמנם היא נבדלת מהמוניות, אין לה יחס לעבודת אדמה, אבל יש יחס חי בין השכבות הנמוכות בעם ישראל

¹⁵ עין איה שבת, פרק שני, רעז.

¹⁶ עין איה שבת, פרק שני, צג-צד.

¹⁷ במורה נבוכים, חלק ג, פרק יד.

¹⁸ אורות התחיה, ד. עין איה שבת, פרק שני, מ.

לכהונה. כהונה נמצאת גם בפילוסופיה וגם בנצרות ובכודאיות. ההבדל הוא שלעם ישראל יש עשרים וארבע מתנות כהונה. אם היה צריך לתת צדקה לאיזו כנסייה, היה די במתנה אחת, אולי מתנה גדולה, אבל רק מתנה אחת – היא ממלאת מימד אחד בחיים. ואילו בעם ישראל מדובר על יחס חי, יחס חי מתבטא בעשרים וארבע ממדים¹⁹. **הכהונה היא המוח והלב, המוח והלב נותנים חיים לכל הממדים של האדם.**

אבל עדיין נשאלת השאלה: בסדר, אם רוצים מוח, אז שיהיה מוח, בשביל מה צריך את הרגלים? אפשר להמציא ראש פ־טנט שלא צריך רגליים, שירחף בעולם בצורה יותר מושלמת. הרי הרגלים רק עושות כאב ראש, צריך לקנות נעלים וגרביים, לעשות ספורט וכו'. יותר טוב ראש מתגלגל, בלי רגלים. השאלה הזו נכונה בהסבר של האורגניות הגופנית²⁰, בו באמת אין תשובה, לכן הרמב"ם גזר (בצדק) שאין תכלית כללית. אבל באורגן הרוחני, אין רגליים, יש 'הליכה' ו'ספורט' – אלו שני דברים שונים. (כמו שפעם טוביה כץ אמר על שחקני הכדורגל של ארגנטינה, שהמשחק שלהם הוא כמו ריקוד). בהסבר של האורגניות הרוחנית, יש 'אני', 'ל'אני' יש גם מוח וגם רגליים, אמנם המוח הוא אבר שהנשמה תלויה בו, אבל ה'אני' הוא העיקר ולא המוח. האוצר לא שייך לצדיק, הוא שייך לכולם. גם הצדיק הוא רק ביטוי של האני, ה'אני' הוא הקב"ה. אז ודאי שיש צדיק, והצדיק הוא איבר שהנשמה תלויה בו, אבל האבר שהנשמה תלויה בו לא בא במקום רגליים. באורגן הרוחני לכל דבר יש ערך אבסולוטי.

שקול זה כנגד כל העולם כולו

את כל ההסברים האלו על הצדיק, הרב מכניס בהסבר על 'כי זה כל האדם'. הוא מתחיל מכך שלא יכול להיות שהקב"ה ברא דברים מיותרים – את הבעיה הזו אנו פותרים לפי הסבר האורגניות הרוחנית. אחר כך הרב בונה מבנה שלם, על מערכת היחסים בין הצדיק לאיש הפשוט. במקום הזה נכנס הביטול כלפי הצדיק – הצדיק 'שקול כנגד כל העולם כולו'.

¹⁹ סך הממדים של האדם הוא עשרים וארבע. עיין עין איה, שבת, פרק שני, מ; רפכ; ברכות, פרק תשיעי, סח.
²⁰ האורגניות הגופנית מבינה את האדם כגוף אחד בעל אברים, ומעלתו נמצאת בנקודה המהותית שלו – המוח והלב. בהסברה זו אין שאלה מה הערך של האברים, הם חלק מהגוף. אבל עדיין לא מובן למה לכתחילה היה צריך לברוא יצור כזה. בהסבר של האורגניות הרוחנית, המהות נמצאת בכל פרט, ללא סתירה לנקודת המהות המרכזית שנמצאת במוח ולב. [א.ש.ל.]. עיין, מאמרי הראי"ה עמ' 14-15.

הרב אומר בזה דברים מאוד חריפים –

צריכים להבין, שכל כך גדול ונשגב הוא הערך של התכונה הגדולה של יצירת השלם האמיתי, צדיק יסוד עולם, עד שגם כדאי להעביר מהעולם המון יצירות וברואים כדי לתת מקום ליצירת המעולה התכליתי.

ההעדר הוא מתנאי ההווה, היצירה שהולכת לדרכה על פי אותו הדרך המותה מאדון כל המעשים, היא מעדרת גם כן את הדורות הקודמים כדי להמציא יותר נאותים.²¹

כל עוד מתייחסים לפסקה הזו כמדברת על דברים מופשטים, קל לקרוא את דברי הרב על ביטול וכדו'. אבל כאן הרי מדובר באנשים חיים. לומר ככה על אנשים חיים פירושו המציאותי יכול להיות תאי גזים ומשרפות! הדברים האלו הם כמו נבואה על השואה.

משפטים שאומרים שדורות נעלמים ונמחקים כדי ליצור דור יותר גדול ותקופה יותר גדולה, הם מסוכנים מאד. כל חליפות אסלמית עלולה להגיד משפט כזה, אבל רק בני אדם שבאמת אוהבים, בעליל, יכולים בצדק להגיד כזה משפט. מי שאוהב בני אדם, לא יפגע בהם בשביל חליפות אסלמית, ואפילו לא בשביל כנסת ישראל.²² המשפטים האלו מאוד חריפים ודורשים להבין מאוד טוב את הסוגיה של האורגן הרוחני. אורגן רוחני בנוי מצד אחד על כך שהכל טפל, יש רק מהות אמתית אחת, המוח והלב. מצד שני אחרי שהכל חסר משמעות, הכל גם בעל משמעות. אלו שתי תנועות שהולכות ביחד. קל להגיד את זה, אבל כתופעה היסטורית זה מאוד קשה ואף מפחיד. היכולת לעבור תהליך כזה ללא פחד, לטעמי, היא רק כשיש פרספקטיבות אחרות, כשיש עולם הבא. בני אדם שאוהבים לא רוצים שיהיה מוות, אבל בכל זאת לפעמים יש מהפכות בעולם והמהפכות האלו כואבות, רק ההבנה שיש עולם הבא עם המבט של האורגן הרוחני יכול לרפא את הכאב.

זו אותה שאלה – מה עושים עם כל הסטטיסטיים חסרי המשמעות? ברור שהם לא חסרי משמעות. כשאדם בטל לצדיק, הצדיק לא בא לסלק אותו ממשמעות – הצדיק ערב ולא מלווה – אם צדיק היה מלווה, זו הייתה בעיה, כי אז באמת אין לאיש הפשוט משמעות. אבל כשצדיק ערב, הכוונה שהוא נותן לאדם את ערכו באמת.

²¹ ציטוטים מתוך: עין איה שבת, פרק שני, צד.

²² לכן רב קטינא אומר שהם שקר, עיין עין איה ברכות, פרק תשיעי, קלז.

צדקה

יש סוגיה נוספת בה הרב מסביר בצורה יפה את הרצון של הקב"ה לשותפות. הקב"ה לא אוהב לתת צדקה, וגם לא להלוות בתור גמילות חסד, הוא אוהב סטרטאפים. הוא אומר לאדם, 'אני נותן לך את התכונות שלי, את עצמי, ואני מצפה שתחזיר לי בגדול', כמו עשיר שאומר לחברו 'אני נותן לך עשרה מיליון שקל, ומצפה ממך, לא שתחזיר לי עשרה מיליון שקל, אלא שתעשה אותי מיליונר' – זה נקרא מטיל בכיס²³. הרב בונה את זה שלב אחר שלב בצורה מופלאה. העיקרון הוא ששום דבר לא נעשה בצורה של חובה.

כשאדם עושה דברים בצורה של חובה – 'יש מצווה לתת צדקה', 'יש מצווה גמול חסד' – החובה גורמת לתחושה לא נעימה. בעיקר לא נעים למקבל, אבל גם לנותן עצמו. ואפילו כשאדם 'מטיל בכיס' בתור חובה, נוצרת תחושה לא נעימה. חובה היא דבר לא נעים, לכן הרב כותב שצריך לסלק את התחושה שיש חובה.

לכאורה צדיק אמיתי יכול להגיד לקב"ה, 'אני רוצה לעשות את המצווה בתור חובה, כיוון שאני רוצה לעשות רצונך בשלמות, לשם שמייים, לכן אל תיתן לי על זה שכר'. דבר זה מופיע גם אצל קנט, אדם צריך להישמע ל'צו הקטיגוריי' ולא להכניס את עצמו, רק כך המוסר יישאר טהור. הרב אומר שזה נורא ואיום, בגלל שבסופו של דבר לא נעים לעני. אפילו אם העשיר יתחמן אותו ולא יספר לו שהוא נותן לו צדקה, בסופו של דבר יש כאן חובה וחובה היא דבר לא נעים. אבל אם העשיר הוא אגואיסט גמור, אלא שיש לו אינטרס, הוא אומר לעני, 'אני ממש לא אוהב אותך ולא בא לי לתת לך כלום, אבל אני רוצה להיות מיליארדר, לבד אני לא יכול, אז תבוא ותעזור לי' – הרב אומר שכך היא צדקה הרבה יותר גדולה. זה נשמע נורא ואיום, אבל במובן העמוק זה דבר נפלא, כיוון שבדרך הזו בני אדם נהנים מכך שהם טובים.

אם נעתיק את כל המבנה הזה לקב"ה, אז הקב"ה היה יכול לתת צדקה, לגמול חסד, ואפילו לתת סטרטאפ. אבל בסופו של דבר זה לא נעים, כיוון שבעצם זה לא מה שהקב"ה רוצה לעשות, אלא שיש לו 'צווים קטיגוריים' שאומרים שצריך לגמול חסד, מכיוון שלא נעים לגמול חסד כצדקה ולא כחסד, אז הוא עושה את זה בצורה של שותפות – אבל עדיין לא נעים לקבל חסד. אבל אם הקב"ה נותן כי הוא דואג לעצמו ואוהב את עצמו, הוא אומר 'קצת משעמם לי ואני רוצה אנשים דומים לי', אז ברור שהקב"ה נותן את עצמו. זה הפשט 'אנא נפשי כתבית יחבית'²⁴ – אני נותן לכם את עצמי, את האהבה שלי, את הרגשות שלי, את המחשבות שלי ואת היכולות שלי, ואני רוצה שתהיו דומים לי.

²³ גדול המלווה יותר מן העושה צדקה ומטיל בכיס יותר מכולם'. עין איה שבת, פרק שישי, סה.

²⁴ מסכת שבת, דף קה, עמוד א.

הנצרות מדברת הרבה על חובה, כדי שאדם יתחבר לטוב, הוא צריך לעשות את החובה שלו. בדרך כל את החובה שלהם הם יעדיפו לעשות להודיים מסכנים, מאשר לשכן המלוכלך שלהם – כיוון שזה נראה מאוד הירואי. אבל כשאדם עושה את הטוב מצד האינטרסים שלו, הכל משתנה.

שאלה: לכאורה יש אפשרות נוספת, אדם שלא עושה מתוך אגואיזם, וגם לא מתוך חובה דתית. הוא עושה מצד עצם אהבת הטוב, הוא מתענג על העונג של האחר?

תשובה: נכון, העונג של הקב"ה הוא כזה. אבל צריך להבין שהנקודה החשובה היא העונג וההנאה מהדבר – הקב"ה נהנה והוא רוצה שגם בני אדם ייהנו. [אם נשאר את זה כ'אהבת העונג של האחר', זה עלול להיפך לפילו-סופיה (אהבת חוכמה), פילוסוף יכול לעסוק כל ימיו במה שאמרו החכמים, אבל לעולם לא להיפגש עם החוכמה עצמה.] זה קשור למושג 'הרגשה פנימית', כשהקב"ה מרגיש את העולם, הוא מרגיש אותו לפי ההרגשה שלו. ללא הנקודה של ההנאה, אלו יהיו צדיקים הרואים, יראי ה', שאסור להם להרגיש את העולם בהרגשה שלהם. המטיל בכיס הוא הפוך הוא רוצה להרגיש את הדבר בדיוק כמו שהקב"ה מרגיש את הדבר – לכן הרב לא מפחד מאהבה עצמית.

כך גם היחס לצדיק. הצדיק רואה שהקב"ה מרגיש את הדברים לפי ההרגשה שלו, וזה הדבר הכי נפלא שיש, ממילא גם לו יש את הכוח הזה, והוא יכול להשתמש בו ולשנות ולעשות. הכוח הזה נותן ערך עצום לצדיק, אבל הצדיק ערב, ולא מלווה, הוא אומר שכמו שלו יש היכולת הזו, יש אותה לכולם. הציפיה מאדם שמקבל יחס מהצדיק היא, שיהיה צדיק בעצמו, שיהיה שותף לקב"ה – כולם יכולים להיות צדיקים וכולם בדרך לשם.

הדרך להיות צדיק, יכולה לבוא רק מתוך ביטול לצדיק. מכיוון שאם אדם לא מוכן לוותר על הקטנות שלו, הוא אף פעם לא יהיה צדיק. בסופו של דבר אנחנו לא רוצים את הסברות של עצמנו, אנחנו רוצים את הסברות של הקב"ה, במובן הכי עמוק וחרף, שהכל בטל. שלושת הדברים נכונים בו בזמן בצורה מלאה: הצדיק הוא דמות אדירה; צריך ביטול לצדיק; כל אחד יכול להיות צדיק. אין לנו את יריעת הזמן להסביר את זה טוב.

חתימה

אדם שקשור לצדיק נפגש עם הטוהר. המקום הזה נותן לאדם את הערך שלו, לא רק בתור סטטיסט, אלא בתור דמות משמעותית. תורת הצדיק של הרב אומרת שבעצם כולם יכולים להיות צדיקים וכולם גם באים להיות צדיקים. אחרת היה מיותר לברוא כל כך הרבה דמויות.